

2011–2012. II. év, 1. félév
Pethő Ágnes (előadás)
Boné Ferenc (szeminárium)

Filmelmélet és filmelemzés (2.)

A tantárgy folytatja az előző félév azonos nevű kurzusát. Az óra kiegészíti a vele párhuzamos Filmtörténet előadásokat és szemináriumokat, mindkét óra a *modern film* korszakával foglalkozik. A Filmtörténet órán megismerjük a modern film legfontosabb képviselőit, tendenciáit, a Filmelmélet és filmelemzés órán a modern film elméleti kérdései kerülnek sorra és részletesen filmelemzéseken keresztül ismerjük meg a modern filmnyelv alapvető jellemzőit (önreflexió, a klasszikus modellek átírása, szubjektivitás, álomszerűség, a filmes szabad indirekt stílus, festőiség, ornamentalizmus, stilizáció, stb.)

KÖTELEZŐ OLVASMÁNYOK

- Kovács András Bálint: *A modern film irányzatai. Az európai művészfilm 1950–1980.* Budapest, Palatinus, 2005: 17–130., 338–344.
- David Bordwell: A művészfilmes elbeszélésmód. In: *Elbeszélés a játékfilmben.* Budapest: MFI, 1996: 217–245.
- Gilles Deleuze: *Az idő-kép. Film 2.* Budapest: Palatinus, 2008: 1–187.
- Pethő Ágnes: *Múzsák tükre. Az intermedialitás és az önreflexió poétikája a filmben.* Csíkszereda, Pro-Print Kiadó, 2003: 7–250, 265–295.
- Marc Vernet: *A hiány alakzatai. A láthatatlan és a mozi.* Apertúra könyvek, 2010: 31–95. (Marc Vernet: Az Innen vagy a kamera tekintete. <http://www.apertura.hu/2008/tavasz/vernet>)
- Torben Grodal: A fikció műfajtipológiája. In: Kovács András Bálint (szerk.) *A kortárs filmelmélet útjai. Szöveggyűjtemény.* Palatinus 2004: 320–355.
- Jacques Aumont et al.: *Estetica filmului.* Cluj : Idea Design & Print, 2007.
- André Bazin: Festészet és film. In: *Mi a film?* Budapest, Osiris, 1995: 146–152.
- Robert Stam: *Reflexivity in Film and Literature. From Don Quijote to Jean-Luc Godard.* New York, Columbia University Press, 1992: 29–55, 70–85, 90–98, 106–112.

KÖTELEZŐ FILMEK: A szemináriumon elemzett filmeket mindenkinek meg kell nézni.

Ajánlott olvasmányok:

- *Metropolis* folyóirat
- Acta Universitatis Sapientiae: Film and Media Studies, 2009-10. Vol.1-3.
- Kovács András Bálint (szerk.) *A kortárs filmelmélet útjai. Szöveggyűjtemény.*
- Robert Stam–Robert Burgoyne–Sandy Flitterman-Lewis: *New Vocabularies in Film Semiotics. Structuralism, Post-Structuralism and Beyond.* Routledge, London and New York, 1992. 184–222. (Part V. From Realism to Intertextuality)

SZEMINÁRIUMOK

A szemináriumok célja: konkrét filmelemzésekben kiindulva általában a filmről, a modern filmnyelvről való gondolkodás gyakorlása. Ezúttal a filmek adva vannak, egy-egy filmhez pedig több szempontot is választunk. A szeminárium gyakorlati tevékenységnek számít. Minden hallgató köteles megjelenni és aktívan részt venni a szemináriumokon. A szemináriumokon elhangzottak a tananyag részét képezik. Minden egyes témát 2–3 hallgató mutat be. Minden hallgató a félév folyamán 1 témát választ, amelynek megvitatásában szerepet vállal. A téma bemutatásához: a) megnézi a filme(ke)t, b) elolvassa a kiadott szakirodalmat, c) a megadott szempontok alapján megfogalmazza a filmmel kapcsolatosan fölvethető problémákat és elemzi a filmet. A feladatok a csoport tagjai között feloszthatók. A témáknál feltüntetett olvasmányokat ki lehet egészíteni az interneten található más forrásokkal. Az ajánlott szempontok mellé az olvasott szakirodalom alapján újabb szempontokat lehet megfogalmazni. A szemináriumon elemzett filmeket mindenkinek meg kell nézni az óra előtt.

Vizsgakövetelmények: A félév végére minden hallgatónak meg kell írni egy *szemináriumi dolgozatot*. Ennek értékelésébe beszámít a szemináriumokon való témabemutatás minősége és a megbeszéléseken való aktív részvétel is. A dolgozatot a megadott útmutatás alapján kell megírni, terjedelme min. 5 oldal (címlap és bibliográfia nem számítva, 2,5 cm margókkal, 12 pt Times New Roman betűtípussal). A dolgozatot nem a szemináriumon elemzett filmekről kell írni, hanem ezek alapján egy olyan önálló elemzést kell írni, amely vagy az elemzett filmek rendezőinek egy másik filmjében vizsgál hasonló jelenségeket, mint amiről a szemináriumon szó volt, vagy a filmes önreflexió jelenségét vizsgálja bármilyen választott filmben. Föl kell használni az előadásokon tanultakat (és a kötelező olvasmányokat), illetve keresni kell az adott témához fellelhető szakirodalmat (ezekre a dolgozatban szakszerűen hivatkozni is kell). A szemináriumi dolgozat tanúsítja, hogyan tudja a hallgató gyakorlatba ültetni a tanultakat, a szemináriumi tevékenység értékelése a vizsga 50%-át jelenti. A szemináriumi dolgozatot e-mailben kell elküldeni word.doc vagy docx formátumban az előadótanárnak és a szemináriumot vezető tanárnak is a vizsga előtt megszabott határidőre.

Jelenlét: az órákon való jelenlét 75%-ban kötelező az előadások és a filmnézések, szemináriumok esetében is. (14 tanítási hétből min. 10). Ennél több hiányzás csak egészségügyi okokból fogadható el. Ha a hallgató nem vett részt minimum az órák 50%-án, nem jelentkezhet vizsgára. 50-75% közötti hiányzások kompenzálhatóak a vizsgán plusz kérdés megválaszolásával.

SZEMINÁRIUMI TÉMÁK

2011. szept. 21.

1.

A szemináriumok előkészítése.

2011. szept.28. közös szeminárium

2.

A klasszikus elbeszélőfilm és nézője,
film és valóság**WOODY ALLEN:**
Kairó bíbor rózsája
(*The Purple Rose of Cairo*, 1985)**Ajánlott olvasmányok:**

- ☐ http://books.google.com/books?id=JrwBAAAAMBAJ&pg=PA97&dq=The+Purple+Rose+of+Cairo&hl=en&ei=HQ9yTtXdFcrG4QSp4NmcCQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=4&ved=OCDSQ6AEwAw#v=onepage&q=The%20Purple%20Rose%20of%20Cairo&f=false
- ☐ http://books.google.com/books?id=FpEAaYFojqEC&pg=PA115&dq=The+Purple+Rose+of+Cairo&hl=en&ei=HQ9yTtXdFcrG4QSp4NmcCQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=6&ved=OCEQQ6AEwBQ#v=onepage&q=The%20Purple%20Rose%20of%20Cairo&f=false

2011. okt.5.

Az amerikai stúdiórendszer tündöklése és bukása

3.

VINCENTE MINNELLI:
A szörnyeteg és a szépség
(*The Bad and the Beautiful*, 1952)
Két hét egy más városban (*Two Weeks in another Town*, 1962)**Ajánlott szempontok:**

- ☐ Milyen problémákat vetnek föl a filmkészítéssel kapcsolatban a filmek? Milyen kép rajzolódik ki a filmkészítésre vonatkozóan a filmekből?
- ☐ A *Bad and the Beautiful* című film problémafölvetését és narratív megoldását hasonlítsuk össze Welles *Citizen Kane* című filmjével!
- ☐ Mi az önidézés szerepe a *Két hét egy más városban* című filmben?
- ☐ Találunk-e hasonlóságokat és hasonló jeleneteket a filmekben? (Vessük össze őket!)

Ajánlott olvasmányok:

- ☐ Robert Stam: *Reflexivity in Film and Literature. From Don Quijote to Jean-Luc Godard*. New York, Columbia University Press, 1992: 97–98.
- ☐ James Naremore: *The Films of Vincente Minnelli*. Cambridge University Press, 1993: 29–50 (Minnelli's Genres), 112–135 (Citizen Shields)

2011.okt.12.

4.

A filmes „szabad indirekt stílus” az amerikai modernizmusban

JOHN CASSAVETES:
Arcok (*Faces*, 1968)**Ajánlott szempontok:**

- ☐ Jellemezzük a film szereplőit! Milyen világot, milyen problémákat jelenít meg Cassavetes filmje? (Hasonlítsuk össze egy másik Cassavetes filmmel, pl. *Férjek*, *Premier*, stb.)
- ☐ Jellemezzük Cassavetes képszerkesztési eljárásait és filmjeinek történetmondási módjait! Milyen szerep jut a párbeszédeknek és az arc-képeknek? Miben tér el ez a klasszikus amerikai elbeszélőfilmeketől?

Ajánlott dokumentumfilmek:

- ☐ „Extrák” az Arcok DVD kiadásáról.
- ☐ *Cinéastes de notre temps*: John Cassavetes portréfilm az Arcok forgatásának idejéből (1968).
- ☐ Michael Ventura: *I'm Almost not Crazy. John Cassavetes - the Man and His Work* (1984, dok.f.)

Ajánlott olvasmányok:

- ☐ Ray Carney: A nem-szemlélődő művészet. (Arcok) In: *John Cassavetes filmjei. A pragmatizmus, a modernizmus és a film*. Budapest, Osiris, 2001.
- ☐ Bikácsy Gergely: John Cassavetes. *Filmkultúra*, 1978. 6: 75–88.
- ☐ Bikácsy Gergely: Cassavetes, a túlélő. http://filmvilag.hu/xereses_frame.php?cikk_id=6834
- ☐ Margitházi Beja: *Az arc mozija. Közelkép és filmstílus*. Kolozsvár, Koinónia, 2008: 174–180.
- ☐ Homay King: Free Indirect Affect in Cassavetes' *Opening Night* and *Faces*. *Camera Obscura*, 2004. 56:105–139.

2011.okt.19.

5.

Szubjektivitás, tudatfolyam, önreflexió
(a filmalkotás mint mentális folyamat, 1.)**FEDERICO FELLINI:**
Nyolc és fél (*Otto e mezzo*, 1963)**Ajánlott szempontok:**

- ☐ A *Nyolc és fél* elbeszélő szerkezetének „logikája.” A művész önreprezentálásának eszközei a filmben. A film képi szimbólumai, metaforái. (Mi értelmezhető annak, és miért? Hogyan írhatók le, tipizálhatók?) Az álomszerűség megnyilvánulása a filmben.
- ☐ Milyennek láttatja a filmkészítést, a művészi alkotást a *8½* című film?
- ☐ Nézzük meg Woody Allen *Stardust Memories* (*Csillagporos emlékek*, 1980) című filmjét, és nézzük meg annak kezdő jelenete hogyan „írja át” Fellini híres kezdőképeit a *8½*-ből! Milyen egyéb Fellinire való reflexiókat találunk a *Stardust Memories* című filmben?
- ☐ Értelmezzük Rob Marshall *Nine* (*Kilenc*, 2009) c. musical formában való remake-jét a filmnek (az eredeti és a Woody Allen film tükrében).

Ajánlott olvasmányok:

- ☐ Federico Fellini: *Mesterségem, a film*. Budapest, Gondolat, 1988: 110–127.
- ☐ Kovács András Bálint: 1962 kulcsfilmje: *Nyolc és fél*. In: *A modern film stílusformái*. Budapest, Palatinus, 2005: 338–344.
- ☐ Christian Metz: Az „örvényszerű” szerkesztés Fellini *8½* című filmjében. In: Bujdosó Dezső (szerk.) *Kommunikációelméleti szöveggyűjtemény II*. Bp., Tankönyvkiadó, 1989: 169–173.
- ☐ Peter Bondanella: *8½: The Celebration of Artistic Creativity*. In: *The Films of Federico Fellini*. Cambridge University Press, 2002: 93–117.
- ☐ John C. Stubbs: Fellini's Portrait of the Artist as Creative Problem Solver. *Cinema Journal* 41, No. 4, Summer 2002: 116–131.

2011.okt. 26.

6.

Szubjektivitás, tudatfolyam, önreflexió
(a filmalkotás mint mentális folyamat, 2.)**FRANÇOIS TRUFFAUT:**
Amerikai éjszaka (*La nuit américaine*, 1973)**Ajánlott szempontok:**

- ☐ Vessük össze a Truffaut film elbeszélésmódját a klasszikus hollywoodi filmelbeszélés sémáival!
- ☐ Hogyan jelenik meg a filmkészítés a filmben? Milyen metaforái vannak ennek a filmben?

- Hasonlítsuk össze Fassbinder *Óvakodj a szent kurvától* c. filmjét a Truffaut-éval, milyen képet ad a filmgyártás világáról. Kik a szereplők, és milyen problémákkal szembesülnek Truffaut és Fassbinder filmjében?

Ajánlott olvasmányok:

- Robert Stam: *Reflexivity in Film and Literature. From Don Quijote to Jean-Luc Godard*. New York, Columbia University Press, 1992: 106–112.
- François Truffaut: *Önvallomások a filmről*. Budapest, Osiris, 1996: 269–278.
- <http://www.ejumpcut.org/archive/onlinessays/JC01folder/DayForNight.html>
- <http://jclarkmedia.com/fassbinder/fassbinder11.html>

2011.nov.2.

7.

Szubjektivitás és álomszerűség

LUIS BUÑUEL:

A burzsoázia diszkrét bája (Le charme discret de la bourgeoisie, 1967)

Ajánlott szempontok:

- Buñuel filmművészetének általános jellemzése: a szürrealizmustól a modern filmig.
- Nézzünk meg még egy Buñuel filmet, és mutassunk be jeleneteket, hogy bemutassuk Buñuel stílusát. (Pl. a trilógia *A burzsoázia diszkrét bája*, *A szabadság fantomja*, *A vágy titokzatos tárgya* közös jegyei, alapvető témái. Vagy: *Az öldöklő angyal*, *A nap szépe*)
- A film narratív szerkezete: zárt szituációs dráma?

Ajánlott olvasmányok:

- Kovács András Bálint: *A modern film irányzatai. Az európai művészfilm 1950–1980*. Budapest, Palatinus, 2005:136–139.
- Nemes Károly: *Luis Buñuel*. Magyar Filmudományi Intézet és Filmarchívum, 1985.
- Marsha Kidner (ed.): *Luis Buñuel's The discreet charm of the bourgeoisie*. Cambridge University Press, 1999.
- Gwynne Edwards: *A Companion to Luis Buñuel*. Tamesis, Woodbridge, 2005.

2011.nov.9.

8.

Stilizáció, parabolikus ábrázolás

PIER PAOLO PASOLINI:

Teorema (1968), *A túró (La ricotta)*, 1963)

Ajánlott szempontok:

- A filmek realizmusa és stilizációja Pasolininél. A mitologikus történetek átértelmezése.
- A két film bemutatása és összehasonlítása. Közvetlenség és ironia, átlátszóság és önreflexió, folklór, festőiség, költőiség?
- A Krisztus-motívum megjelenése a két filmben.

Ajánlott dokumentumfilm:

- *Pasolini. A Filmmaker's Life* (1971, dokumentumfilm)

Ajánlott olvasmányok:

- Dobai Péter: Pier Paolo Pasolini. *Filmkultúra*. 1971. 2.

- Duccio Trombadori: A valóság a természet mozija. Pasolini realizmusa. *Filmkultúra* 1989/2. 56–61.
- Kovács András Bálint: *A modern film irányzatai. Az európai művészfilm 1950–1980.* Budapest, Palatinus, 2005. 390–399. (A parabolikus diszkurzus)
- Csantavéri Júlia: Pasolini filmköltészete. „Álom valamiről.” *Filmvilág*, 1988. 10: 2–5.
http://filmvilag.hu/xereses_frame.php?cikk_id=4918
- Fabio Vighi: A Theorem on the non-existence of Terence Stamp. In: *Traumatic Encounters in Italian Film. Locating the Cinematic Unconscious.* Intellect, 2006: 38–45.

2011.nov.16.

9.

Ornamentális, festőiség, stilizáció

SZERGEJ PARADZSANOV művészete:
A gránátalma színe (Szaját Nova, 1968),**Ajánlott szempontok:**

- Folklor és dekoráció Paradzsanov filmjeiben, kép, valóság, stilizáció.
- Hasonlítsuk össze Pasolini rekonstruált barbár életképeivel a *Médea* vagy az *Oidipusz király* című filmekben, azok mitologikus ábrázolásmódjával, stilizációjával.

Ajánlott olvasmányok:

- Kovács András Bálint: *A modern film irányzatai. Az európai művészfilm 1950–1980.* Budapest, Palatinus, 2005: 194–210.
- Geréb Anna: A filmkollázs elátkozott zsenije. Szergej (Szerkisz) Paradzsanov. In: Zalán Vince (szerk.): *Filmrendezőportrék.* Osiris, Bp. 2003. 266–295.
- Tarnay László: Magritte és Paradzsanov. In: Pethő Ágnes (szerk.): *Köztes képek. A filmelbeszélés színterei.* Scientia. Kolozsvár, 2003: 173–180.
- Szilágyi Ákos: Ez a világ csak egy ablak. Paradzsanov filmornamentikája. *Filmvilág.* 1987.8: 34–39.

2011.nov.23.

10.

Festőiség, absztrakció, memória, politika

BERNARDO BERTOLUCCI:
A megalkuvó (*Il conformista*, 1970)**Ajánlott szempontok:**

- Festőiség, képi jellegzetességek megfigyelése: mi az, ami festőinek minősíthető, miért? A helyszínek, a díszletezés megválasztásának jelentősége. Az operatőri munka, képszerkesztés jelentősége.
- Tér-idő szerkesztés és filmelbeszélés sajátosságai.
- Hasonlítsuk össze a filmet Fellini és Antonioni filmjeinek képi és gondolati világával. Miben rokonítható és miben más?

Ajánlott olvasmányok:

- Nemeskürty István: Hétköznapi fasizmus, avagy az alkalmazkodás művészete. Bertolucci *A megalkuvó.* *Filmkultúra* 1973. 4: 27–34.
- Josepha Loshitzky: The Politicisation of Memory. From *Partner* to *The Conformist*. In: *The Radical Faces of Godard and Bertolucci.* <http://books.google.com/books?id=Mq->

uggvwUl4C&pg=PA58&dq=Bertolucci+The+Conformist&hl=en&ei=KI1zTqfZNM2P4gTKwcmFDQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=8&ved=OCFMQ6AEwBw#v=onepage&q=Conformist&f=false

- ☐ Bilge Ebiri: Bernardo Bertolucci.
<http://www.sensesofcinema.com/2004/great-directors/bertolucci/>
- ☐ <http://www.filmreference.com/Films-Chr-Czl/Il-Conformista.html>

2011.nov.30.

11.

Festőiség, stilizáció, teatralitás, „camp”

RAINER WERNER FASSBINDER:

Petra Von Kant keserű könnyei
(*Die bitteren Tränen der Petra von Kant*, 1972)

Ajánlott szempontok:

- ☐ A „német újfilm” fogalma, Fassbinder életművének rövid jellemzése.
- ☐ Festőiség, stilizáció, díszletezés, színpadiasság eljárásai a filmben. A zene szerepe.
- ☐ A „camp” fogalma a modernizmusban.
- ☐ A film értelmezhetősége mint modern zárt szituációs dráma

Ajánlott olvasmányok:

- ☐ Thomas Elsaesser: *A német újfilm*. Budapest, Palatinus, 2004.
- ☐ Márton László: Óriáspókók. *Filmvilág* 1991.3: http://filmvilag.hu/xereses_frame.php?cikk_id=4067
- ☐ Susan Sontag: A camp-ről. In: *A pusztulás képei*: 277–300. (*Notes on camp*, 1964)
- ☐ The Bitter Tears of Petra von Kant. <http://jclarkmedia.com/fassbinder/fassbinder13.html>
- ☐ Kovács András Bálint: *A modern film irányzatai. Az európai művészfilm 1950–1980*. Budapest, Palatinus, 2005:136–139.

2011.dec.7.

12.

Kép és valóság szembesítése a modern filmben

WIM WENDERS:
Alice a városokban (1974)

Ajánlott szempontok:

- ☐ A fotó (kép/reprezentáció) és a valóság viszonyának ábrázolása a filmben.
- ☐ A film mint „road movie.”
- ☐ Hasonlítsuk olyan filmekkel, melyek hasonló témát, szerkezetet használnak (pl. Antonioni: *Nagyítás*)

Ajánlott olvasmányok:

- ☐ Zalán Vince: Képek által homályosan. *Filmvilág* 1991/02. 34–36.
http://filmvilag.hu/xereses_frame.php?cikk_id=4045
- ☐ Wenders, Wim: *Írások, beszélgetések*. Szerkesztette: Zalán Vince, Osiris Kiadó, Budapest, 1999
- ☐ Muhi Klára-Perlaki Tamás: *Wim Wenders*, Filmbarátok Kiskönyvtára, Múzsák, 1990.
- ☐ Stan Jones: Cinematic Topographies in Time-Space. Wim Wenders's Hotels. In: *Moving Pictures/Stopping Places. Hotels and Motels on Film*. Lexington Books, 2009: 183–209.
- ☐ Graf, Alexander: *The Cinema of Wim Wenders: The Celluloid Highway*. Wallflower Press, 2002. http://books.google.com/books?id=AR7TvcMsT3gC&printsec=frontcover&dq=The+Cinema+of+Wim+Wenders&hl=en&ei=E4xzTsG5EfKK4gS2xtSwDQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=OCC8Q6AEwAA#v=onepage&q=Alice%20in%20the%20Cities&f=false

2011.dec. 14–21.

A történetmondás válsága
és a mozgóképfajták megsokszorozódása

13-14.

WIM WENDERS:
A dolgok állása (1982)
Lisszaboni történet (1994)*Ajánlott szempontok:*

- ☐ A film a filmben megoldás módja. *A dolgok állása* prologusának szerepe a filmben.
- ☐ A különböző médiumok felleltározása és jelentősége: képfajták (fotók, festmények, stb.), hangok, zene. A zene szerepe a második filmben, a Madredeus együttes jeleneteinek értelmezése.
- ☐ Az elbeszélés kérdése. Mit tud elmesélni egy film? Szükség van-e történetre? Mi tekinthető történetnek?
- ☐ A hollywoodi típusú filmkészítés és az európai művészfilm aktuális kérdései (*A dolgok állása* szerint).
- ☐ Hogyan utal *A dolgok állása* a *Lisszaboni történet* című film?
- ☐ Hasonlítsuk össze a filmes elbeszélés problémáinak megjelenését a két Wenders filmben.

Ajánlott olvasmányok:

- ☐ Wim Wenders: *Írások, beszélgetések*. Budapest, Osiris, 1999: 177–182, 283–285.
- ☐ Fábíán László: Wim Wenders dolgainak állása. *Filmkultúra* 1984. 5. 36–41.
- ☐ Robert Philip Kolkr, Peter Beicken: *The Films of Wilm Wenders. Cinema as Vision and Desire*. Cambridge UP. 1993. 89–113. (The State of Things)
- ☐ http://www.wim-wenders.com/movies/movies_spec/thestateofthings/the_state_of_things.htm
- ☐ <http://www.wim-wenders.com/index.htm>
- ☐ Wim Wenders: *Írások, beszélgetések*. Budapest, Osiris, 1999: 177–182, 283–285.
- ☐ Bíró Yvette: Nyomkeresés Lisszabonban. In: *Nem tiltott határátlépések*. Budapest, Osiris, 2003. 194–198.
- ☐ Pethő Ágnes: *Múzsák tükre. Az intermedialitás és az önreflexió poétikája a filmben*. Csíkszereda, Pro-Print Kiadó, 2003: 153–154, 295–309.